

Karacs Ferenc metszetei a Buda és Pest közötti állóhíd tervéhez. Karacs Ferenc térképmezői tevékenységével a közelmúltban Rózsa György foglalkozott,¹ rézmetszeteit a korabeli sajtó tükrében pedig Foghtüy Krisztina vette számba. Megállapítása szerint: „A kutatók alig foglalkoztak könyvillusztrátori tevékenységével, és szinte teljesen ismeretlen Karacs és a korabeli magyar sajtó kapcsolata is.”² Foghtüy Karacs Ferenc tanárának, Dugonics Andrásnak műveihez készített illusztrációt említi meg, ill. Virág Benedek Horatius fordításához készített Horatius portréjára, valamint Pethe Ferencnek *Nemzeti Gazda* c. művében megjelent mezőgazdasági eszközökről készített metszeteire utal, mint könyvillusztrációkra.³ Karacs Ferenc metszeteinek bibliográfiája⁴ sem említi azt a két metszetet, amelyek Győry Sándor: *A Buda 's Pest közt építendő álló hídról* c., 1832-ben kiadott munkájának illusztrációs táblái.

A Budapesti Hídegyesület 1832-ben felhívást tett közzé a Buda és Pest között felépítendő híd tervének készítésére, és az építkezés anyagi feltételeinek biztosítási módjára tett javaslatok ismeretetésére. 1832 őszén több javaslat mellett Győry Sándor mérnök, a Duna felmérés volt főépítészeti igazgatója, az Akadémia rendes tagja könyv formájában megjelentetett tanulmányban tette közzé véleményét,⁵ amelyet Estergami K. Beimel József nyomtatott ki.⁶ Győry Sándor elképzeléseit két rajzmelléklet illusztrálta. Ezek metszője volt Karacs Ferenc.

Karacs Ferenc (1770–1838) közismert személyisége volt a 19. század eleji Pest szellemi életének, rézmetszői tevékenységének elismertsége és tematikai sokrétűsége⁷ pedig eléggé indokolja, és nem kíván további bizonyítékot arra, hogy miért őt választotta akár a szerző, akár a nyomdász a kiadvány mellékleteinek megalkotására.

170 éve annak, hogy 1834 decemberében Széchenyi István és a hídeszme támogatóinak kétévi kemény küzdelme után az országgyűlésen megkezdődhetett a Buda és Pest közötti állóhídról szóló törvényjavaslat tárgyalása. A hidépítés történeti előzményeit, az előkészítő munkálatokat, az 1836. XXVI., a hídról szóló törvénycikk elfogadásáig vezető éles politikai és gazdasági küzdelmeket részletesen ismertette Viszota Gyula: *A Széchenyi-híd története az 1836 : XXVI. t. c. megalkotásáig* c. 1935-ben megjelent munkájában.

Viszota röviden foglalkozott a Hídegyesület felhívására beérkezett javaslatok között Győry Sándor könyvével is. Értékelése szerint: „A mű érdekes szakmunka.”⁸ Győry Sándor (1795 – 1870) mint akadémikus⁹ sokat tett a magyar matematikai szaknyelv kialakításáért, de könyve

¹ RÓZSA György: *A kartográfus Lipszky János és rézmetszői, Karacs és Prixner*. = Művészet-történeti Értesítő 2000. 310–314.

² FOGHTÜY Krisztina: *Karacs Ferenc rézmetsző tevékenysége a korabeli sajtó tükrében*. = MKSz 2000. 95.

³ Uo. 95–98.

⁴ LÁSZLÓ Géza: *Karacs Ferenc (1770 – 1838)*. Annotált személyi bibliográfia. = Studia Cartologica 1979.

⁵ VISZOTA Gyula: *A Széchenyi – Lánchíd története az 1836 : XXVI. t. c. megalkotásáig*. (Az eszme megpendítésének százéves évfordulója alkalmából.) Bp. 1935. 42–45, 56–57.

⁶ *Könyv-, és könyvtár a magyar társadalom életében az államalapítástól 1849-ig*. Összeáll. KOVÁCS Máté. Bp. 1963. 383. – Beimel József Rudnay Sándor prímás kérésére létesített nyomdát Esztergomban, hogy a Nagyszombatból 1820-ban visszaköltöző érsekség nyomdai igényeit ellássa. L. TAPOLCAINÉ SÁRAY SZABÓ Éva: *Esztergom nyomdászata 1763–1849*. = *Annales Strigonienses* 1988. 248 sqq.

⁷ PATAKI Dénes: *A rézmetszés története a XVI. századtól 1850-ig*. Bp. 1951. 147–152.

⁸ VISZOTA Gyula: *i. m.* 57.

⁹ MARKÓ László szócikke. In: *A Magyar Tudományos Akadémia tagjai 1825–2002*. Bp. 2003. I. 451. SZINYEI József: *Magyar írók élete és munkái*. IV. Bp. 1896. 113–115.

a mai – különösen a nem szakember – olvasó számára szabatosan nehezen foglalható össze. Ezért Viszota Gyula alapján idézzük Györy Sándor munkájának ismertetését.

„Györy olyan hidat akart, amely anyagi és erkölcsi tekintetben a legnagyobb hasznot hajtja, a legalkalmasabb legyen és méltó a nemzethez, amelyet a Hídegyesület is akar. Szerinte az állóhidat csak a Dunának legalább Buda és Pest közti előleges szabályozása után lehet felépíteni. Közli erre vonatkozólag a vízépítés tudományának legfontosabb okföit és *pontos szép rajzokat is mellékel.* (Kiemelés tőlem K. K.) Kiinduló pontja az, hogy a Margitsziget déli csúcsától a Gellért hegyi szűkületig a Dunát 150 öltre kell összeszűkíteni és a folyam vizét a promontori ágba kell szorítani. Így a pesti oldalon a part lényegesen (97.542 ölnyi területtel) bővülne, ha ezt ölenként 40 forintjával eladják, hozzávetőleg 3.900.000 frt. a nyereség, amely összegből a híd felépíthető. A kő-, fa-, és lánchíd közül a lánchíd mellett foglal állást, majd kifejti, hogy az újabb angol példák alapján Buda és Pest közt ily híd lehet építeni és az összes fajták közt a lánchíd a legolcsóbb. A híd helyének Pesten a Deronház felett a budai város-kút iránya volna a legcélszerűbb. Itt háromféle híd lehetne építeni: 1. egy íves a két parton lévő oszloppal (Navier francia mérnök hídjának mintájára), 2. a két parttól 30 ölnyire épített lánctartó oszlopokon nyugvót Clark angol mérnök hammersmithi hídjának mintájára és 3. a Duna közepén épített egy oszloposat, Brunel hídjának mintájára. Györy ez utóbbit ajánlja és véleménye szerint ily híd 2 millió ezüst frtba kerülne.”¹⁰

Karacs Ferenc metszetei a fentiekhez készült ábrák. Az első táblán a Duna helyszínrajzát, a híd áradás elleni védelmében kívánatos vízmeder ábráit, valamint a lánchíd működésének elvét bemutató rajzok között Navier Szajna hídjának és Th. Clark hammersmithi hídjának képét helyezte el. Mérete 530×355 mm. Jelzése lent, jobb oldalon: „Karacs metsz. Pesten.” Ez a 10 megszámozott ábra a szöveg 1–13. §-ában tárgyalt problémákat szemlélteti. A második tábla a Györy által legmegfelelőbbnek tartott híd terve. Brunel hídtervének mintájára a Duna közepén egy oszlopon nyugvó híd rajza és alaprajza. Mérete: 650×280 mm. Felirat közepén fent: „A javasolt híd formája.” Jelzése lent, jobb oldalon: „Karacs metsz. Pesten.” Györy a tanulmány 14. §-ában fejtette ki elgondolását. A metszetből a felső részen látható hídképet közölte Viszota, minden hivatkozás nélkül, hagyva az alaprajzot és a feliratot.¹¹

Györy tervét Széchenyi nagy valószínűséggel már csak angliai útja után (1832. aug. 16.–nov. 24.) ismerte meg. A Hídegyesület a felhívást 1832. jún. 14. után tette közzé.¹²

Györy Sándor könyvét pedig 1832 második felében küldte el az egyesületnek.¹³ A *Hazai és Külföldi Tudósítások* 1833. márc. 9-i számában jelent meg róla ismertetés L. F. szignóval. A cikkíró az építési költségek előteremtésének nehézségei miatt szinte kivitelezhetetlennek tartja a hídépítést. Ennek tudatában dicséri Györy munkáját „... közhasznú esmereteket magában foglaló értekezése minden esetben betsülni való.”¹⁴ „Felette sok jó s követésre méltó van abban,” – je-

¹⁰ VISZOTA Gyula: *i. m.* 57.

¹¹ Uo.

¹² Uo. 41–42.

¹³ Uo. 56.

¹⁴ *Hazai és Külföldi Tudósítások* 1833. 20. sz. 154.

gyezte meg Széchenyi angliai útja után készített jelentésében.¹⁵ Viszota ezt így fogalmazta meg: „Érdekes találkozása a véletlennek, hogy Széchenyi angliai útjából Clarknak hasonló három tervrajzát hozta magával.”¹⁶

Széchenyi ellenvetései György elképzeléseinek elsősorban az építés anyagi fedezetének biztosításával kapcsolatosak. Kétkedett abban, hogy György mederkiszárítási terve jelentős bevételt biztosítsa a híd felépítéséhez. De nem tartotta indokoltnak az előzetes Duna-szabályozást sem.¹⁷ Széchenyi meggyőződése: „... senkire se bizzassék a hídépítésnek mechanikai vezérlése, ki valami neveztesb, s a felállítandó tárgyhoz hasonló munkát nem vitt még végbe; ... – akkor valóban szinte seholy egybeütt mint Britanniában és szövetséges Amerikában kell keresni mestereket;”¹⁸ Valójában György terve még inkább megerősítette Széchenyit a lánchíd formában, az angliai hídépítők meghívásának szükségességében.¹⁹ Széchenyi terveiben a hídépítés összekapcsolódott a közteher-viselés társadalomformáló politikai gondolatával is. Ezek az indokai annak, hogy György nevével a későbbiben nem találkozunk a Lánchíd építési terveivel kapcsolatban.

A Buda és Pest közötti állóhíd, a Lánchíd szinte azonossá vált Széchenyi Istvánnal, hiszen nélküle nem épült volna fel. Ezt Viszota a következőkkel magyarázza:

„Igaz, Széchenyi előtt is szó volt az állandó hídról, de a szó elhangzott, a hídból ellenben semmi sem lett. Nem sikerülhetett, mert a két városban a Duna partjai, medre, folyása stb. tudományosan nem volt feldolgozva, s így senki nem tudta elosztani az áradástól való aggodalmat, mert nem volt arra rátermett művésznünk ... aki megfelelő tervvel lelkesedést tudott volna kelteni, továbbá, mert a pénzügyi és politikai akadályokat senki sem tudta leküzdeni. Ezen gátló körülmények elenyészletére olyan férfi kellett, aki egyéniségével, erélyével, kitartásával és tudásával hatni tud kortársaira és érzelme van a technikai alkotások iránt. Ez a férfi Széchenyi István volt.”²⁰

Viszota Gyula Széchenyi István tevékenységére összpontosítva, sajnos nem tartotta fontosnak, hogy a György könyvéhez mellékelte „pontos szép rajzokat” is ismertesse, vagy legalább megemlítsen a metsző nevét. A Lánchíd építéstörténetével foglalkozó későbbi kutatók pedig György munkáját nem vették kézbe, mert elsősorban a már felépített Lánchídhoz készült tervrajzokat, Th. Clark három és G. Rennie négy tervváltozatát tanulmányozták.²¹ Ezért nem találkoztak Karacs Ferenc metszeteivel.

KÖRMENDY KINGA

¹⁵ Gróf ANDRÁSY György és Gróf SZÉCHENYI Istvánnak a' budapesti hid-egyesülethez irányzott jelentése midőn külföldről vissztérének. Pozsony, 1833. 108. Németül: *Bericht der Grafen – an den Ofner Pesther Briicken- Verein nach ihrer Rückkehr vom Auslande*. Übers.v. Michael v. PAZIAZI. Pressburg, 1833. (A továbbiakban: Híd-jelentés)

¹⁶ VISZOTA Gyula: i. m. 57.

¹⁷ Híd-jelentés. 108–109.

¹⁸ Uo. 112–113.

¹⁹ Vö. HOLLÓ Szilvia Andrea: *Széchenyi szerepe az ötlettől a hídtörvényig*. In: *A Széchenyi-Lánchíd és Clark Ádám*. Bp. 1999. 25–26. /A város arcai./

²⁰ VISZOTA Gyula: i. m. 28.

²¹ BIBÓ István: *A Lánchíd mint építészeti alkotás*. In: *A Széchenyi-Lánchíd és Clark Ádám*. i. m. 157.